

Психолого-професійна зрілість як умова подолання учнями ПТНЗ безробіття у майбутньому

С. І. Моськін, заступник директора з виховної роботи

Педагогічний аспект соціалізації і розгляд з цих позицій проблеми особистісної зрілості — це цілеспрямована підготовка молоді до життя, до виконання основних соціальних функцій, що включає: трансформацію вимог суспільства до молоді в конкретні педагогічні задачі, форми, методи і засоби навчання і виховання; розроблення шляхів підготовки молоді до самостійного життя; психологічну діагностику і вивчення рівня особистісної зрілості.

Так, висвітлюючи проблеми становлення особистості, німецький дослідник Х. Ремшмідт розглядає зрілість як результат завершення процесу дозрівання, визначаючи, що «психосоціально зрілими можна вважати молодих людей, які у значній мірі вирішили вікові задачі розвитку, усвідомили свою відповідальність і соціальний обов'язок, включилися в громадське життя» [5].

Відомий психолог Г. Олпорт характеризував зрілу особистість як таку, що виявляє: здатність брати участь у широкому колі різноманітних діяльностей та радіти ним; самопротяжність (життя не повинно бути прив'язане до безпосередніх потреб та обов'язків, воно має проєкцію у майбутнє у вигляді планів і сподівань); теплоту у міжособистісних контактах самоприйняття; реалістичне ставлення до себе (самооб'єктивація) та до зовнішньої реальності, що виявляється у гуморі (який розуміється і в контексті позитивного ставлення до себе) та інсайті (здатності розуміти себе); наявність єдиної життєвої філософії [6].

Складний, суперечливий процес становлення особистості, зазначає Л. А. Анциферова, включає в себе три основні аспекти зрілості: фізичний, соціальний і морально-психологічний та не обмежується якимись певними відрізками часу. Він здійснюється на всіх етапах життєвого шляху людини. «Період зрілості не може розглядатися як кінцевий стан, до якого спрямовано розвиток і яким воно завершується. Навпаки, чим більше зрілою в соціальному і психологічному розумінні стає особистість, тим більше зростає її здатність до подальшого розвитку» [2]. Отже, можна погодитися з Т. Н. Гусєвою, що формування такої якості людини, як зрілість, є тривалим процесом, що відбиває розвиток суб'єкта діяльності до можливості його самореалізації. І оскільки особистість має свої індивідуальні особливості,

то зрілість кожної окремої особистості, як і окремих її компонентів, настає неодноразово і глибоко індивідуальна [4].

Б. Г. Ананьєв підкреслював, що «юність належить до зрілості, складає її першу фазу, фазу становлення розумової, емоційно-вольової, громадянської зрілості, утворення не тільки структури характеру, але й власного середовища розвитку» [1].

О. Н. Гундарь відзначає, що соціальна зрілість не дається раз і назавжди, та справедливо вважає, що вона «формується в результаті безупинної єдності виховання і самовиховання» [3]. Тому в педагогічному аспекті зрілість учнів ПТНЗ розглядається скоріше як певна мета професійного навчання і виховання особистості, спрямована на досягнення нею суспільно необхідного рівня розвитку.

Як усяке комплексне, інтегральне явище зрілість складається з окремих компонентів. При цьому як «опорний елемент» найчастіше виділяють професійну, моральну й психологічну зрілість.

Визначаючи досягнення концепції професійної зрілості Д. Сьюпера [7], яким було сформульоване поняття «рівень професійної зрілості» стосовно різних стадій розвитку особистості, вважаємо доцільним і правомірним впровадити термін «психолого-професійна зрілість» учня.

Проведене нами психодіагностичне обстеження полягало в дослідженні психолого-професійної зрілості учнів, психологічним критерієм якого виступив рівень самоактуалізації й розвитку якостей зрілої особистості. Психодіагностичним інструментарієм став «Самоактуалізаційний тест» Е. Шострома. Психодіагностичне обстеження проводилося наприкінці першого року навчання учнів Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців та ПТУ №45 м. Кривого Рогу Дніпропетровської області.

Самоактуалізація як процес всебічного й постійного розвитку потенціалу особистості, її прагнення до реалізації своїх можливостей, адекватного сприйняття навколишнього світу й свого місця в ньому розглядається Е. Шостромом як генералізований фактор двох основних векторів — «орієнтації в часі» й «опори на себе». Ці вектори визначають показник рівня спрямованості особистості учня до самоактуалізації. Крім основних шкал, з переліку допоміжних шкал опитувальника Е. Шострома нами були обрані для діагностики наступні фактори: «ціннісні орієнтації особистості», «спонтанність», «самоповага», «самоприйняття», «синергічність», «контактність» і «креативність». У таблиці 1 наведено значення досліджуваних шкал у навчальних групах МЦППВ.

Таблиця 1.

Значення досліджуваних шкал у навчальних групах МЦППВ

№	Назва шкали	Значення (max)
1	Орієнтація в часі (Ti)	8,31 (17) Коеф. — 1,04
2	Опора на себе (I)	37,49 (90) Коеф. — 1,40
3	Ціннісні орієнтації (SAV)	10,97 (20)
4	Спонтанність (S)	6,96 (14)
5	Самоповага (S)r	8,40 (15)
6	Самоприйняття (Sa)	8,88 (21)
7	Синергічність (Sy)	4,11 (7)
8	Контактність (З)	7,55 (20)
9	Креативність (Cr)	7,07 (14)

Обидва базових коефіцієнта рівня самоактуалізації учнів МЦППВ за шкалою «орієнтації в часі» і за шкалою «опора на себе» мають низький рівень вираженості, який означає відсутність співставлення в учнів свого минулого — шкільні роки, шкільні інтереси й проблеми і майбутнього — професійна діяльність, домінування сфери практичної праці із сьогоденням — сферою навчання й утворення і сферою громадського життя.

Низьке значення базового коефіцієнта по фактору «опора на себе» характеризує перевагу конформної поведінки в учнів першого курсу МЦПВ, їхню тенденцію піддаватися зовнішнім впливам, будувати свою діяльність, виходячи з оцінок і схвалень оточуючих.

У таблиці 2 наведено значення досліджуваних шкал у навчальних групах ПТУ №45.

Таблиця 2.

Значення досліджуваних шкал у навчальних групах ПТУ №45

№	Назва шкали	Значення (max)
1	Орієнтація в часі (Ti)	6,9 (17) Коеф. — 1,46
2	Опора на себе (I)	41,7 (90) Коеф. — 1,16
3	Ціннісні орієнтації (SAV)	12,2 (20)
4	Спонтанність (S)	6,3 (14)
5	Самоповага (S)r	8,9 (15)
6	Самоприйняття (Sa)	8,8 (21)
7	Синергічність (Sy)	3,8 (7)
8	Контактність (З)	8,5 (20)
9	Креативність (Cr)	6,1 (14)

Результати, отримані при вибірці першого курсу ПТУ №45, повторюють дані МЦППВ. Обидва базові коефіцієнти рівня самоактуалізації учнів ПТУ №45 за шкалою «орієнтація в часі» і за шкалою «опора на себе» мають незначний рівень вираженості. Незалежні один від одного, ці показники свідчать про незначну орієнтацію учнів на сьогодення при критичному відношенні до минулого, про значний

ступінь залежності їхньої особистості від інших особистостей й зовнішнього локусу контролю.

Порівняльна діаграма значень досліджуваних шкал тесту Е. Шостром у групах МЦППВ та ПТУ №45 представлена на рис. 1.

На діаграмі числами позначено: 1 — шкала «Орієнтація в часі», 2 — шкала «Опора на себе», 3 — шкала «Ціннісні орієнтації», 4 — шкала «Спонтанність», 5 — шкала «Самоповага», 6 — шкала «Самоприйняття», 7 — шкала «Синергічність», 8 — шкала «Контактність», 9 — шкала «Креативність».

Крім основних коефіцієнтів тесту практично всі 7 додаткових шкал, відібраних для аналізу рівня особистісної зрілості учнів, визначають середній рівень вираженості.

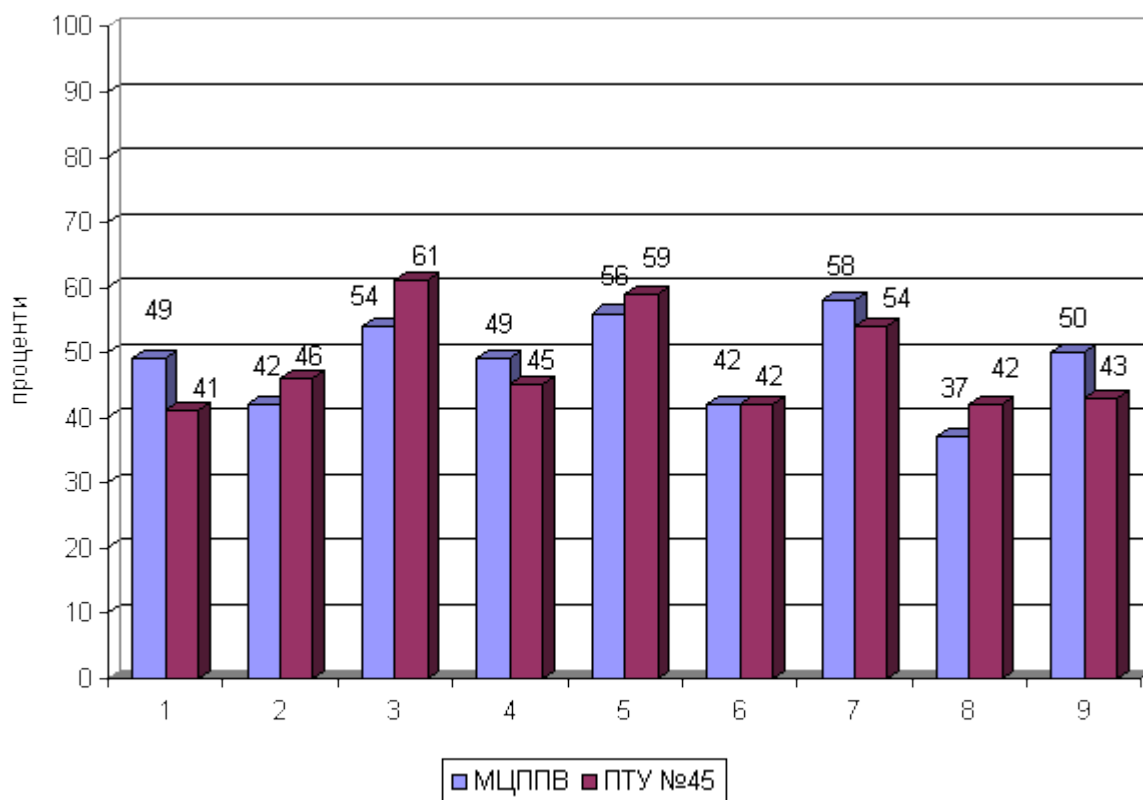

Рис. 1. Порівняльна діаграма значень досліджуваних шкал тесту Е. Шостром у групах МЦППВ та ПТУ №45.

Віддаючи перевагу цінностям особистості, що самоактуалізується та прагне до реалізації своїх можливостей при адекватному сприйнятті себе, навколишнього світу й свого місця в ньому (шкала ціннісних орієнтацій — 54% — в учнів МЦППВ і 61% — в учнів ПТУ №45) і, усвідомлюючи необхідність прийняття себе й поважного відношення до своїх достоїнств (шкала самоповаги — 56% в учнів МЦППВ і 59% в учнів ПТУ №45), разом з тим, учні, взагалі, характеризуються невираженим проявом основних характеристик зрілої особистості. Отримані дані характеризують обидві вибірки досліджуваних наступним чином: у учнів незначно сформована спрямованість

на існування в теперішньому часі і здатність жити зараз в реальній системі; підверженість впливу інших людей домінує над направленістю особистості на себе і можливостями керувати особистісними цілями, переконаннями та установками; відносно освідомлення цінностей самоактуалізації — істини, добра, краси, справедливості; недостатня упевненість в собі та самоповага і самоприйняття; невисока спрямованість на цілісне сприйняття світу і людей, на встановлення гнучких контактів і творчого ставлення до свого життя.

Таким чином проведене дослідження дозволяє:

- визначити рівень особистісної зрілості, спрямованості учнів до самоактуалізації;
- має практичний сенс його використання у професійному навчанні і профорієнтації учнівської молоді;
- допомагає психологу будувати продуктивну консультативну роботу з цих питань.

«Самоактуалізаційний тест» А. Шострома може використовуватися для ефективного професійного відбору випускників загальноосвітніх шкіл при вступі до закладів профтехосвіти, в роботі центрів зайнятості по сприянню найліпшого вибору або зміни громадянином сфери професійної діяльності з урахуванням вимог роботодавців.

Література

1. Ананьев Б. Г. К онтопсихологии человека // Теоретическая и прикладная психология в ЛГУ. – Л., 1969. – С. 52.
2. Анциферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системе // Психология формирования и развития личности. – М.: Наука, 1981. – С. 8-9.
3. Гундарь О. Н. Социальная зрелость личности как проблема теории научного социализма: Дисс. канд. фин. наук. – Ростов н/Д, 1990. – С. 30.
4. Гусева Т. Н. Формирование гражданской зрелости учащейся молодежи: Автореф. дис. канд. фин. наук. – М., 1991. – 25 с.
5. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности. Пер. с нем. – М., 1994. – 254 с.
6. Фрейджер Р., Фейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб: Проим – ЕВРОЗНАК, 2001. – 864 с.
7. Super D. The psychology of careers. N.Y., 1957.

© Стаття опублікована у збірнику наукових праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2009 р.), м. Київ, 2009 рік.